

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

2-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Nemis tili xorijiy til sifatida darsliklarining sifatini tekshirish haqida	247
S.Z.Yoʻldoshev	
Sport faoliyati yoʻnalishi talabalariga valeologiya fanini oʻqitishning didaktik imkoniyatlari	251
I.O.Umarov	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida oʻquv-jangovar sifatlarni rivojlantirishning taʼlim texnologiyasi	256
Sh.M.Bazarbayeva	
Yettisuv viloyatida oʻlat epidemiyasiga qarshi kurash siyosati (1900-1910-yillar).....	264
O.X.Mahamadjonova	
Bolalar folkloriga oid oʻn ikki choʻp va lapar oʻyinlari tavsifi va taʼrifiga doir	268
G.A.Donisheva	
Tarixiy jihatdan til leksikasining oʻrganilish darajasi (Oybekning Navoiy romani misolida)	273
L.A.Xaitov	
Hakim termiziy merosida inson vujudi (borligʻi) va ruhiy uzviyligi, inson oʻzligi (nafsi) muammosi.	276
Sh.S.Kodirova	
Teaching English language to geology students	280
S.S.Xoʻjiyeva	
Maktab kimyo darslarida innovatsion metodlardan foydalanish	283
F.I.Sharipova	
Developing reading comprehension at future nurses	288
U.B.Usmonova	
Sarlavhalar publitsistik matnning muhim qismi	294
K.X.Авазов	
Региональное и международное сотрудничество в целях обеспечения безопасности, стабильности в Центрально-Азиатском регионе	297
A.N.Qosimov	
Sport vositasida oʻquvchilarda milliy oʻzlikni anglash va gʻurur-iftixot tuygʻusini shakllantirishning pedagogik zarurati	303
A.T.Nishonov	
OTM talabalarida axborot oqimini tahlil qilish koʻnikmalarini shakllantirishning pedagogik jihatlari	310
M.X.Tillavoldiyeva	
Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy taraqqiyot oʻrtasidagi aloqadorlik muammolari	314
U.D.Xudoyorov	
Voyaga yetmaganlar huquqbuzarligi miqdor va sifat koʻrsatkichlarining xususiyatlari.....	318
S.U.Allayarova	
Oʻquvchilar lugʻat boyligini oshirishning lingvo-pedagogik xususiyatlari.....	325
Ch.T.Qurbonova	
Tabiiy geografiya va geoekologiyada GAT texnologiyalaridan foydalanish.....	329
Z.A.Kendjaeva	
Ilk, jahon dinlari va falsafiy qarashlarda shukronalikka munosabat.....	333
L.S.Sultonova	
Milliy qadriyatlarining innovatsion taraqqiyot talablari asosida rivojlantirish	338
Sh.T.Temirov	
Mir Muhammad Siddiq Hashmat shaxsiy kutubxonasining Buxoro ilmiy-adabiy muhitidagi oʻrni.....	341
S.X.Kaxxarov	
Yoshlarda harbiy vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishda harbiy madaniyat omili	346
A.R.Joʻrayev	
Minnatdorchilik bildirish nutqiy janri verbal, noverbal va lingvistik atributlarining oʻziga xosligi	351
M.C.Мухамедова	
Роль Музеев Узбекистана в жизни общества (начало XX века).....	356
G.J.Tulenova	
On the issue of implementation of projects on the development and practical	



UO‘K: 371.3:004.738.5

OTM TALABALARIDA AXBOROT OQIMINI TAHLIL QILISH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK JIHLTLARI

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ АНАЛИЗА ИНФОРМАЦИОННЫХ ПОТОКОВ У СТУДЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ШКОЛ

PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMING INFORMATION FLOW ANALYSIS SKILLS IN UNIVERSITY STUDENTS

Nishonov Abduvoxid Tursunaliyevich

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Farg‘ona filiali erkin tadqiqotchisi (PhD)

Аннотация

Ushbu maqolada jahon hamjamiyatida hosil bo‘layotgan axborot bo‘ronidan jamiyatning kelajagi, ziyoli qatlami bo‘lgan yoshlarni himoya qilishda, ularda axborot madaniyatini shakllantirish o‘ta dolzarb muammo ekanligi hamda talabalarida axborot oqimini tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirishning pedagogik jihatlari yoritib berilgan. Shuningdek, pedagogikada yangi yo‘nalish bo‘lgan mediapedagogikaning muhim vazifasi davlatlar va xalqlarning axborot makonini birlashtirish xususiyati, siyosiy-ijtimoiy va boshqa jihatlarida voqelik (axborot maqomi) haqidagi tasavvurini yoshlar, ayniqsa talabalarda axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantirish masalasi turadi.

Аннотация

В данной статье формирование у них информационной культуры является весьма актуальной проблемой защиты молодежи, которая является будущим интеллигенцией, от информационной бури, созданной в мировом сообществе, а также педагогические аспекты формирования умений анализировать происходящее. Освещены потоки информации у студентов. Также важной задачей медиapedagogiki, которая является новым направлением в педагогике, является вопрос унификации информационного пространства государств и народов, формирования культуры работы с информацией у молодежи, особенно студентов, в восприятие реальности (состояние информации) в политическом, социальном и других аспектах.

Abstract

In this article, the formation of information culture in them is a very urgent problem in protecting young people, who are the future of the intelligentsia, from the information storm created in the world community, and the pedagogical aspects of forming the skills of analyzing the flow of information in students are highlighted. Also, an important task of media pedagogy, which is a new direction in pedagogy, is the issue of the unification of the information space of states and peoples, the formation of the culture of working with information among young people, especially students, in their perception of reality (status of information) in political, social and other aspects.

Kalit so‘zlar: axborot oqimi, OAV (media), globallashuv jarayonlari, mediapedagogika, axborot madaniyati.

Ключевые слова: информационный поток, медиа, процессы глобализации, медиapedagogika, информационная культура.

Key words: information flow, media, globalization processes, media pedagogy, information culture

KIRISH

Hozirgi paytda jamiyatda sodir bo‘lgan siyosiy, ijtimoiy munosabatlar ommaviy axborot vositalarining demokratlashuviga olib keldi. Ma‘lumki, «Ommaviy axborot vositalari – sun‘iy ravishda yaratilgan madaniy dunyo, bugungi kunda global kollektiv ijod mahsuli sifatida keladi»[1]. Jamiyatning ijtimoiy taraqqiyoti, ta‘limi, siyosiy va madaniy rivojlanishiga hissa qo‘shuvchi hamda madaniy, ma‘naviy-axloqiy, estetik tarbiya berish salohiyatga ham ega bo‘lgan vosita bu ommaviy axborot vositalaridir. Darhaqiqat, hozirgi globallashuv jarayonlari tufayli inson ijtimoiy hayotining ajralmas qismiga aylangan ommaviy axborot oqimining pedagogik jihatlari tahlil qilish ko‘nikmasini shakllantirish ehtiyojlarini vujudga keltirmoqda. Bunda pedagogikada yangi yo‘nalish bo‘lgan mediapedagogikaning muhim vazifasi davlatlar va xalqlarning axborot makonini birlashtirish xususiyati, siyosiy-ijtimoiy va boshqa jihatlarida voqelik (axborot maqomi) haqidagi

tasavvurini yoshlar, ayniqsa talabalarda axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantirish masalasi turadi. Media madaniyat mahsulotlarini yaratish OAV (media) orqali amalga oshiriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Biz, talaba-yoshlarda axborot oqimini tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirishning pedagogik jihatlarini aniqlashtirishda mediaga rus olimi N.B. Kirillova tomonidan berilgan ta'rifga murojaat qildik: «Media – (lotincha «media, medium» – vositachi) dastlabki talqinda ommaviy madaniyatning sinonimi, zamonaviy sharoitda yangi semantik yuklamaga ega bo'lib, madaniy kodlar ishlab chiqariladigan va translatyasiya qilinadigan muhit sifatida ko'rib chiqiladi»[2]. Ye.I. Kuznesova zamonaviy media ijtimoiy faoliyat sohasidagi ko'p tabaqali (darajali) o'zaro ta'sirni o'z ichiga olgan umumiy sivilizasiya jarayoni[3] deb atagan holda, uni “shaxslar, ijtimoiy guruhlar, institutlarning ma'naviy faoliyatini” o'zgartiradigan qadriyatlar va meyorlar almashinuvi sifatida tavsiflaydi[4]. Media asosini axborot tashkil qiladi. Ma'lumki, axborot – ommaviy axborot kommunikasiyalarining va shunga mos ravishda media madaniyati va media voqeligini o'rganishdagi markaziy tushunchalardan biri hisoblanadi. Ye.L.Vartanova axborotni verbal hamda noverbal usulda, shuningdek, shartli signallar, texnik vositalar va boshqalar yordamida uzatiladigan ma'lumot[5]11 deb belgilaydi. Olimning fikricha, axborot keng ma'noda, umumiy ilmiy tushuncha sifatida insonlar o'rtasida axborot almashishi, o'simlik (nabotot olamida) va jonli olamda (tirik olamda) signal almashishi, belgilarning organizmdan organizmga o'tishi, tor ma'noda esa, (shu jumladan, OAVning nazariy konsepsiyalarida), bu atama ma'lum aloqa vositalari orqali uzatiladigan ma'lumotlarga nisbatan qo'llaniladi[6]12. M.Xudoyqulovning fikricha, inson oladigan axborotlarning turlari ham bizni o'rab olgan olam kabi xilma-xildir. Inson oddiy, kundalik turmush axborotidan tashqari ma'lum tartibga solingan axborotlar orqali ham ish ko'radi. Bularga ta'lim-tarbiyaviy axborotlar, kasbiy axborotlar, ilmiy axborotlar, iqtisodiy axborotlar, badiiy-estetik axborotlar va boshqalar kiradi[7]13. Axborotning turli tumanligi uning mazmun va mohiyatini belgilab beradi va til orqali o'z auditoriyasiga taqdim etiladi.

Yoshlarimizning axborot bilan ishlash, axborot qidirish, turli yolg'on ma'lumotlarga aldanib qolmaslik, zarur axborotlarni ajrata bilish, qayta ishlash, tartibga keltirish, axborot mazmunini tushunish, do'stlarga xolis manbalarni uzatish, mantiqiy fikrlay olishni o'rganish kabilar asosida axborot madaniyati shakllanadi. Axborotning kim uchun va nima maqsadda tayyorlanganligini tushuna bilish muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchi aloqa sohasida qanday texnik vositalar ishlatilishi to'g'risida umumiy tasavvurga ega bo'lishi kerak. Bugungi globallashuv jarayonida yoshlarda axborotlarni tahlil qila olish, axborotdagi asosiy xabarni ajratish, aloqaning yo'nalishini, uning yashirin ma'nosini to'g'ri tushunish, qisqa qilib aytganda, har qanday axborotni tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishga ta'limning barcha bosqichlarida alohida e'tibor qaratish lozim. Rivojlangan xorijiy mamlakatlar pedagogikasida mediata'lim tushunchasi asosiy o'rinlardan birini egallasa-da, mediata'limga aniq tavsif berilmagan. Hozirgi kunda, mediata'lim resurslaridan butun dunyoda keng foydalanilmoqda. YUNESKO tashkilotining 1982-yil Germaniyaning Gryunvald shahrida, 1997-yil Parijda, 2002- yil Ispaniyaning Sevilya shahrida o'tkazilgan konferensiyalari rezolyutsiya va tavsiyalarida mediata'lim masalalariga alohida to'xtalib o'tilgan. Bugungi kunda mediasavodxonlik Buyuk Britaniya va Avstraliyada gumanitar fanlar majmuasida alohida fan sifatida o'tilsa, Finlyandiyada 1970-yildan o'rta maktablarning, 1977-yildan esa oliy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlariga kiritilgan. 1990-yillarda esa mamlakatda mediasavodxonlik mediata'lim tushunchasi bilan almashtirildi. Shvetsiyada u 1980-yildan boshlab ta'lim muassasalarida alohida fan sifatida o'qitila boshlangan. 1990-yillarda Rossiyada mediata'lim bo'yicha tadqiqot ishlari olib borilgan. 2002-yilda pedagogika oliy ta'lim muassasalari uchun mediata'lim ixtisosligi bo'yicha yo'nalish ochildi. Shuningdek, 2005-yil YUNESKO homiyligida «Mediata'lim» darsligi yaratildi va Rossiyada kinota'lim va mediapedagogika sayti ishga tushirildi. Mediasavodxonlik alohida bir fan sifatida kiritilmagan bo'lsa-da, Respublikamiz umumta'lim maktab-larida ham mediata'lim elementlari fanlar tarkibiga singdirilgan holda o'qitilmoqda. Umuman, ta'lim tizimi oldidagi ustuvor vazifalardan biri — yosh avlodga zamonaviy bilim berish bilan birga, ularni mustaqil fikrlovchi, umuminsoniy va milliy qadriyatlarni e'zozlovchi, yuksak insoniy fazilatlariga ega vatanparvar inson sifatida tarbiyalash hamda yoshlar ongida turli mafkuraviy tahdidlar va axborot xurujlariga qarshi ma'naviy immunitetni shakllantirishdan iboratdir. Bugungi globallashuv jarayonida yoshlarning zamonaviy axborot-kommunikatsiya tarmoqlaridan,

xususan, Internetdan foydalanish, axborotlarni tahlil etish borasidagi bilim va ko'nikmalarini yuksaltirish muhim masala hisoblanadi. Ma'lumotlarda keltirilishicha, har bir foydalanuvchi kuniga Internetdan foydalanish uchun ko'plab vaqt ajratar ekan. Biroq bugungi kun talabiga ko'ra esa, zarur axborot va ma'lumotlarni keraksiz va yaroqsiz, soxtalaridan ajrata olish, ya'ni mediasavodxonlikka ega bo'lish zarurati yuzaga keldi. So'nggi yillarda axborot oqimining bir necha barobar tezlashishi, ijobiy ma'lumotlar bilan bir qatorda, salbiy xarakterdagi axborotning ko'payishi mediasavodxonlikka ega bo'lish zaruratini qo'ydi.

«Bugun mediasavodxonlik — bu axborotning nega va nima uchun uzatilayotganligini bilish demakdir. Mediasavodxon inson o'ziga — bu axborotni kim va nima maqsadda yaratgan? Ushbu xabar men uchun zarurmi? — degan savolni bera olishi va to'g'ri xulosa chiqarishi, unga nisbatan tanqidiy yondasha olishi lozim.

TADQIQOT NATIJASI VA MUHOKAMA

Yoshlarda avvalo, OAV orqali uzatilayotgan va qabul qilinayotgan kundalik axborotni saralash ko'nikmalarini, turli axborotlarni qabul qilgandan keyin ham har qanday vaziyatda to'g'ri qaror qabul qilish, axborot qayerdan, kim tomonidan va nima maqsadda uzatilmoqda, o'zida kimning manfaatlarini aks ettirgan degan tushunchalarni shakllantirish lozim. Shu bois aholi va yoshlar o'rtasida kompyuter texnologiyalari va internetdan samarali foydalanishni tashkil etish, uni bajarilishni ta'minlash maqsadida fakultetimizning bir guruh talabalariga mutaxassislar bilan hamkorlikda ajoyib tadbir tashkil etildi. Bunda media uzluksiz ta'lim jarayonini vizual materiallar bilan boyitishga, darsning sifatli o'tilishi va o'quvchi-talabalar tomonidan o'zlashtirish samaradorligini oshirishga xizmat qildi. Shu bilan birga, modem, foto, video, kompyuter texnologiyalari, Internet bilan do'stlashish, bilimlarni kengaytirish imkonini yaratdi. Mohiyati o'rganilmagan, yolg'on tarqatilayotgan xabar va axborotlarning hayotimizni tubdan o'zgartirib yuborishi muqarrarligi tushuntirildi.

Ta'kidlash joizki, nosog'lom axborot oqimlaridan yoshlarni himoyalashga oid dunyoda qator huquqiy mexanizmlar yaratilgan. Jumladan, xalqaro amaliyotda «Kiber jinoyatlar to'g'risida» Konvensiya, «Voyaga yetmaganlar uchun xavfsiz Internet va onlayn resurslarni joriy qilish to'g'risida» Yevropa Ittifoqi Parlamenti Assambleyasining tavsiyalari, «Bola huquqlari to'g'risida» BMT Konvensiyasini, «Yoshlarni himoyalash to'g'risida» Germaniya, «Voyaga yetmaganlarni ommaviy axborotning salbiy ta'siridan himoyalash to'g'risida» Litva va «Bolalarni sog'lig'i va rivojlanishiga ziyon yetkazuvchi axborotdan himoyalash to'g'risida» qonunlarini tilga olish mumkin. Ma'lumki, milliy qonunchiligimizda ham yoshlarni nosog'lom axborotlardan himoyalashning mexanizmlari mavjud. Axborotlashgan jamiyatda axborot resurslari qiymati jihatidan energiya, moliyaviy va boshqa strategik resurslardan kam bo'lmagan holda, axborot hozirgi jamiyatda xodimning malakasini oshirish, optimal yechimlarni qabul qilish, yangi professional sohani egallash, raqobatdoshlar oldida strategik ustunlikka erishishi uchun samarali foydalaniladigan iqtisodiy kategoriya tovar sifatida baholanadi. Yangi axborot texnologiyalarining shiddat bilan rivojlanishi ta'limda axborot madaniyati ahamiyatining oshishiga muhim omil bo'lishi yaqqol ko'zga tashlanadi.

XULOSA

Yuqoridagi ma'lumotlarga tayangan holda, xulosa qilish mumkinki, talaba-yoshlarning axborot tayyorgarligining tarkibiy tuzilishi quyidagicha: o'zining axborot ehtiyojini ifodalash, axborot so'rovlarini shakllantirish qobiliyati; axborot resurslari bilimi; media imkoniyatlarini bilish va ulardan foydalanish qobiliyati; axborot qidiruvini amalga oshirish qobiliyati; axborotlarni qayta ishlash bilim va ko'nikmalari; axborotlarga tanqidiy yondashish, ularni tushunish va baholash hamda ulardan ijodiy foydalanish ko'nikmalari; zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalana bilish. Talabalarning axborot madaniyatini madaniyatning alohida jihatlariga nisbatan o'ziga xosligini tushinib olish real voqelikni bilishga, axborotlashgan jamiyat haqidagi tasavvurlarning rivojlanishida axborotlashgan yondashuvning vujudga kelishi natijasidagina mumkin bo'ladi. Foydalanuvchi pedagog va foydalanuvchi talabalarning axborot madaniyatini rivojlantirish bo'yicha faoliyatlarning dolzarbligi o'qitishning yangi modelini yaratishga yo'naltirilgan zamonaviy ta'lim tizimidagi o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lib, axborot resurslariga asoslanadi. Shuning uchun ta'lim samaradorligining zaruriy sharti ta'lim hamjamiyatining yuqori axborot madaniyati hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Чельшева И.В. Социокультурное поле медиа: реальность, коммуникация, человек. М: МОО «Информация для всех», 2016. – С. 42
2. Кириллова Н.Б. Медиакультура: теория, история, практика. М.: Академический проект; Культура, 2008. –С.11.
3. Кузнецова Е.И. Медиальность и медиакультура как факторы динамики социальной среды. Автореф. ...д-ра филос. наук. // 09.00.11. Нижний Новгород, 2010. – С. 3.
4. Кузнецова Е.И. Ko'rsatilgan asar.
5. Вартанова Е. Л. Медиаэкономика зарубежных стран. М.: Аспект Пресс, 2003. – С.320.
6. Вартанова Е. Л. Ko'rsatilgan asar.
7. Худойқулов М. Jurnalistika va publisistika. – Toshkent.: Tafakkur, 2011. – В. 5-9.